

mnoge častne cerkvene službe v Rimu. Napisal je znamenito delo „o vzgoji dece in njih čistem vedénji“. V tem delu je razvil mnogo lepih misli. Mej drugim veli: Prva vzgoja je zeló znamenita, a vzgoja se prične že pred porodom. Zato se ima paziti na telesno in moralno stanje roditeljev. Pri vzgoji odločuje največ mati. Duševnemu in telesnemu razvitku otroka ugaja, ako se koj s početka ostro ž njim postopa in se varuje razvade. Pouk naj se zgodaj prične, a ne pred sedmim letom. Dečki naj čitajo samo dobre, stare in skušane pisce, osobito Virgila in primerne oddelke iz sv. pisma. Strah božji je začetek modrosti. Z ostrimi, pogostnimi telesnimi kaznimi vzgojuje se robsko, malodušno in nizko mišljenje. Resnobno in ljubeznjivo ravnanje s pohvalami združeno je veliko več vredno. Še skrbnejše nego sinove je treba hčere vzgojevati.

Tudi Erazem Roterdamski (l. 1467—1536) je bil znamenit ne samo kot učejak, ampak tudi kot pedagog. Nekaj časa je bil profesor grškega jezika na vseučilišči v Cambridgeu. Napisal je mnogo raznovrstnih spisov, v katerih je razvil tudi svoje misli o vzreji otrok. Čeravno je bil humanist, vendar je obsojeval pretirano posnemanje starih piscev, rekši: Ogiblajte se robskega posnemanja. Čitajte in preučite dobre pisatelje krščanske in poganske. Prestavite potem v svojo glavo njihove prave in dobre misli tako, da bode to, kar spišete, vaša misel in vaš slog. Najzanimivejše delo Erazmovo je bilo v oni dóbi zeló hvaljena „Colloquia“, t. j. latinski pisani razgovori o raznih stvaréh. Iz formalne strani so bili ti razgovori izvrstni, ker je Erazem o najnavadnejših rečeh (o gostilnah, o trgovini kónj, o lovu in dr.) pisal prav klasično latinščino. Zadržaj jim je bil pa poln prostih napadov na redovnike, post in dr. Čudno je torej, da je tak učenjak in duhovnik takovo knjigo mogel priporočati za šolski pouk, češ, da so ž njo postali mnogi čvrstejši v latinščini in da so se poboljšali. Ta knjiga je bila zabranjena po Francoskem, sežgana na Španskem, obsojena v Rimu, pa vendar so jo rabili po mnogih šolah. Svrha vzgoje je bila po Erazmu čveterna. Pred vsem se mora detetu v srce vsaditi strah božji. Potem naj se uči svobodnih umetnosti. Na to naj se vsposobi za praktično življenje. Potlej naj se nauči uljudnega vedénja. Tudi deklice naj se poučujejo. Prosti ljudje mislijo, da je deklicam znanstveno izobraženje odveč; ali razumni so o tem prepričani, da se z drugim ne dá obvarovati čisto in plemenito srce. V Erazmu Roterdamskem vidimo jasno, kakšna je bila tedanja dóba.

Duh poganski se je boril s krščanskim. Ta notranji razdor in notranjo borbo vidimo tudi v Erazmu Roterdamskem, ki je, da mimogredé to omenimo, postal duhovnik, ne da bi imel za to poklic. Nekoliko je pritrjeval načelom krščanskim; a zopet je z vsó gorečnostjo zastopal humanizem in njegove zmote.

Tretji oddelek.

Novi vek.

I. Protestantske šole.

Koncem petnajstega stoletja se je znantno razvilo duševno življenje po svetu. Humanistiško gibanje je v mnogih vzbudilo živo poželenje po nauku in izobraženosti. K temu so razni izumki in odkritja tega stoletja nagibali človeštvo na daljno razmišljanje. Iznašlo se je namreč knjigotiskarstvo in smodnik, odkrila se je Amerika in morska pot v izhodno Indijo. S tem se je doseglo, da se je v daljne strani sveta pošiljalo in širilo ne samo blago, ampak tudi misli. Podani so bili torej bistveni pogoji materijalnemu in umnemu napredku vsega človeštva. Ali ta vzvišeni duševni vzlet je bil samo v višjih

učnjaških krogih. Nižji sloji ljudstva so bili zanemarjeni. Za ljudsko izobraženje, kakoršno so zagovarjali v prvem času krščanstva škofje in cerkveni zbori, in kakoršno je tudi Karol Veliki nameraval, nehale so skrbeti oblasti; zato se ni čuditi, ako je prosto ljudstvo tavalo v temi neznanstva, praznoverstva in surovosti.

V to nastopi cerkvena reformacija. Glavni reformator Martin Luter (1483—1546) potegnil se je pri svojem delu na polji cerkvene reforme tudi za zanemarjene šole, češ mladi učenci so seme in kvas cerkvi. Zavoljo cerkve je treba imeti in vzdrževati šole. „Bog cerkev s šolami vzdržuje“. Zavoljo tega je v vseh svojih spisih poudarjal potrebo in znamenitost dobre vzgoje. Pred vsem je zahteval od roditeljev, da z vso dušo in umno vršé svoje vzgojiteljske dolžnosti. V svojem spisu „O hišnem gospodarstvu in otroškem strahovanji“ velí: „Bog hoče, da vzgojujemo mladino, da jo na vseh potih čuvamo, da ne postane divji in nevzgojeni rod. Najprej je treba deco poučevati v duhovnih, in potem v svetovnih stvarih. Strahovanje naj bo ostro, a ne surovo, da otroci ne postanejo topi in da se jim stariši ne mrzijo“.

Načelnike in zastopnike vseh nemških mest je s posebnim spisom pozval, da ustanové šole, ako ne, bode se ljudstvo pogreznilo v barbarstvo. „Napredek mest ni že zagotovljen tam, kjer je na kupu dosta blaga, kjer se delajo čvrsti zidovi, lepe hiše, mnogo pušk in železnih oklepov; napredek, blagostan in moč mesta zagotovljena so še le takrat, ako ima mnogo dobrih, častitih in vrlo vzgojenih meščanov. Oni bodo še le znali, blago in vse, kar je dobro, nabrati, ohraniti in modro uporabiti“. Luter zahteva naravnost, da se roditelji silijo, da svoje otroke pošiljajo v šolo, „ker je vsakdo dolžan pomagati, da se vzdrži duhovni in posvetni red. Jaz mislim, da morejo dečki vsak dan biti po eno ali dve uri v šoli. Ostali čas pa naj delajo domá ali pa naj se učé kakega rokodelstva. Tudi deklice zmorejo toliko časa, da vsak dan po eno uro gredó v šolo, in da poleg tega opravljajo svoje posle pri hiši“.

Praktično je Luter pospeševal ljudski pouk s svojim malim in velikim katekizmom, v katerem na lehkí način tolmači poglavitne dele svoje nove vere. V njegovem trudu o izboljšanju vzgoje in šol pomagal mu je posebno marljivi prijatelj Filip Melanchthon (1497—1560), profesor vseučilišča v Wittenbergu. On je sestavil tako zvano „saksonsko šolsko osnovo“. Po nasvetu Luterovem je bilo odredjeno namreč poverenstvo, da pregleda saksonske cerkve in šole. V tem poverenstvu je bil tudi Melanchthon, ki je spisal v tej točki poseben navod, kako je nadzorovati šole in cerkve. Razen cerkvenih ustanov obsegal je ta navod tudi že omenjeno šolsko osnovo. V njej se pozivljajo predikanti, naj bi opominjali stariše, da pošiljajo svojo deco v šolo, da se tako vzgojé ljudje, ki bi bili sposobni, dobro poučevati v cerkvi, pa tudi drugače dobro se vladati. Po tem razlaga, kako se ima učence razdeliti v razrede, in kaj naj se v katerem razredu učí. Potreba latinskega jezika se osobito naglašuje. (Dalje prih.)

Knjiga Slovenska

XIX. veku.

France Zaveršnik r. 24. jan. 1807 v Tržiču, mašnik 1835, služil v Begunjah na Gorenjskem, na Koprivniku in v Šent-Gothardu na Trojani, u. 23. marc. 1874. — Bil je pevec in pesnik; javno se je oglasil v Vodnikovem Spomeniku l. 1859 str. 262—3, kjer opeva a) Troje poljé (rudno, belo, žitno) in b) Ozir iz Bohinske ograje. Na primer bodi: